

Motion

1980/81:2086

av Olof Palme m. fl.

med anledning av proposition 1980/81:133 om riktlinjer för energisparverksamheten i byggnader m. m.

Innehåll

	S.
Inledning	1
Moderaternas motstånd – en sammanfattning	2
Direktverkande elvärme – en bakgrund	3
Elanvändningskommitténs förslag	5
Regeringens förslag	7
En ny elpolitik – ett villkor för kärnkraftens avveckling	8
Energihushållning	11
Samordnad planering	12
Ökat kommunalt ansvar	13
Energihushållningsdelegationens förslag – och regeringens behandling	13
Sammanfattning	14
Hemställan	15

Inledning

Under året efter folkomröstningen har vi socialdemokrater i riksdagen presenterat ett flertal motioner i syfte att underlätta en kärnkraftsavveckling, skärpa energihushållningen och utveckla nya alternativ. Våra förslag har dock i de flesta fall röstats ned av den borgerliga majoriteten. Nu har regeringen presenterat två viktiga propositioner på energiområdet. Då är det dags att försöka bedöma regeringens vilja och förmåga att avveckla kärnkraften och förbereda en energiförsörjning som i största möjliga utsträckning baseras på uthålliga, helst förnybara och inhemska, energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan.

Regeringens proposition (1980/81:133) om riktlinjer för energisparverksamheten i byggnader m. m. har ett starkt samband med den tidigare presenterade propositionen 1980/81:90 om riktlinjer för energipolitiken. I vår partimotion 1980/81:1976 med anledning av denna proposition skrev vi:

Propositionens syn på framtidens elpolitik tillsammans med bristen på styrmedel, gör att det finns berättigad anledning att ifrågasätta regeringens

både vilja och förmåga att följa folkomröstningens beslut om en avveckling av kärnkraften.

Den nu avlämnade propositionen om energisparverksamheten i byggnader m. m. bekräftar denna oro. De båda propositionerna ger anledning till farhågor om regeringens förmåga att genomföra en kärnkraftsavveckling enligt folkomröstningens resultat och enligt riksdagens principbeslut 1980.

I den föreliggande propositionen avvisas nödvändiga kommunala och statliga styrmedel, ofta utan motiveringar. Inga alternativa lösningar för att bl. a. skärpa hushållningen, öka handlingsfriheten och skapa möjligheter till en framtida lägre elanvändning inom bostadsbeståndet anvisas.

De tre regeringspartierna representerade var sin linje i folkomröstningen om kärnkraften. Medan det svenska folket till ca 80 % valde att stödja alternativ i folkomröstningen som klart innebar en avveckling av kärnkraften, väljer regeringen att presentera propositioner som i allt väsentligt följer linje 1 och moderaterna.

Moderaternas dominans över energipolitiken och regeringens bristande samordning av handläggningen av energifrågorna är de viktigaste skälen till att regeringens förslag har denna inriktning.

Det är ett allvarligt svek mot det löfte som gavs av samtliga partier inför folkomröstningen – att resultatet skulle följas, oavsett utgången av omröstningen.

Det är nu viktigt att energifrågan och besluten om energipolitiken bryts ur dens. k. blockpolitiken. Det klara besked om avveckling av kärnkraften som väljarna gav i folkomröstningen den 23 mars 1980 måste följas av samtliga riksdagspartier.

Vi föreslår därför att regeringen snarast tillsätter en parlamentarisk kommission som skyndsamt skall föreslå åtgärder som möjliggör en kärnkraftsavveckling enligt folkomröstningens resultat och enligt riksdagens principbeslut på våren 1980 (NU 1979/80:70). I en sådan parlamentarisk kommission bör det finnas goda möjligheter att skapa en bred majoritet för åtgärder som kan bidra till att kärnkraften avvecklas, hushållningen skärps, nya energikällor utvecklas och oljeberoendet minskar.

Ett datum, då kommissionens förslag skall vara utformade, bör fastställas.

Moderaternas motstånd – en sammanfattning

Moderaternas motstånd mot en kraftfull energipolitik har pågått alltsedan folkomröstningen. Moderata samlingspartiets företrädare reserverade sig mot det socialdemokratiska förslaget i motion 1979/80:2056, skriven direkt efter folkomröstningen:

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ingen ytterligare kärnkraftsutbyggnad skall förekomma utöver de 12 reaktorer som är i drift.

färdiga eller under arbete, och att den sista reaktorn i vårt land skall stängas senast år 2010.

Detta socialdemokratiska förslag förklarades av att regeringen i sin principproposition inte ville slå fast ett år då kärnkraften definitivt skulle vara avvecklad.

I sin reservation tog moderaterna avstånd från denna formulering i näringsutskottets utlåtande (NU 1979/80:70):

Det är enligt utskottets mening nödvändigt att den tidsperiod inom vilken avveckling skall ske klart anges.

Men genom att centerpartiets och folkpartiets företrädare anslöt sig till det socialdemokratiska kravet kunde riksdagen slå fast den definitiva slutpunkten för kärnkraftsperioden.

Det moderata motståndet mot en konstruktiv energipolitik har sedan fortsatt:

- En plan för utvecklingen av den svenska raffinaderiverksamheten har förhindrats.
- Samhällsengagemang i en s. k. katalytisk kracker har motarbetats.
- Ett riksdagsbeslut på våren 1979 om ett utvecklingsbolag på energiområdet har förhalats i två år på grund av moderat motstånd.
- Tilläggsdirektiven om särskild beskattning av s. k. övervinster i vattenkraftsproduktionen försenades av samma skäl i ett halvt år.

Det är således inte speciellt unikt att moderaterna nu också genom sitt motstånd omöjliggör konstruktiva regeringsförslag med anledning av betänkanden från elanvändningskommittén och delegationen för energihushållning i bebyggelsen.

Direktverkande elvärme – en bakgrund

Valsedeln från linje 2 i folkomröstningen om kärnkraften upptog denna formulering:

Åtgärder vidtas för att styra elkonsumtionen bl. a. för att förhindra direktverkande elvärme i ny permanentbebyggelse.

Bakgrunden till denna formulering var att det finns risk för väsentligt sämre möjligheter att tillgodose behovet av elenergi från år 2000 och framåt än tidigare.

- Kärnkraften skall avvecklas. På socialdemokratiskt initiativ beslutade riksdagen på våren 1980 (NU 1979/80:70):

att ingen ytterligare kärnkraftsutbyggnad skall förekomma utöver de 12 reaktorer som är i drift, färdiga eller under arbete, och att den sista reaktorn i vårt land skall stängas senast år 2010.

Detta innebär att de tolv reaktorerna tas ur bruk under tiden fram till år 2010. Därmed måste denna elkraftsproduktion om 56-59 TWh ersättas.

- En kraftig satsning på inhemska bränslen för elproduktion i kraftvärme- eller kondensverk innebär svåra konflikter med skogsindustrins behov av råvara.
- Riksdagen har fattat beslut om att vattenkraftsutbyggnaden bör begränsas till 66 TWh.
- Det finns en stor och befogad tveksamhet till en utbyggnad av kolkondenskraftverk. På valsedeln från linje 2 liksom i socialdemokratiska motioner till riksdagen sägs: "Elproduktion genom olje- och kolkondenskraftverk undviks."
- Nya produktionsmöjligheter som t. ex. vindkraft och omvandling av solenergi till el kan inte ge större tillskott omkring år 2000.

Dessa förutsättningar för elproduktionen kräver en elpolitik som utformas så att en eventuell brist på elkraft kan klaras utan allvarliga konsekvenser för sysselsättning och välfärd.

Vid brist på elkraft bör denna i första hand användas inom industrin, där möjligheterna till ersättning är sämre än i bostäderna.

Ett exempel kan åskådliggöra förhållandet mellan industriarbetsplatsernas behov av elkraft och bostadsbeståndet.

I genomsnitt 60 000-70 000 kWh el per år behövs för varje industriarbetsplats. Tio års produktion av 30 000 småhus med elvärme per år, enligt de krav som ställs i Svensk byggnorm från 1975, innebär ett behov av elkraft som motsvarar 40 000 industriarbetsplatser.

Samtidigt med denna risk för försämrad tillgång på el i början av 2000-talet är det ett faktum att vårt land under 1980- och 1990-talen kommer att ha en god tillgång på elkraft.

En huvuduppgift för elpolitiken blir därför att utforma metoder som gör det möjligt att utnyttja el under 1980- och 1990-talen men samtidigt förbereda en omställning för andra möjligheter.

Direktverkande elvärme i bebyggelsen innebär att endast el kan användas för uppvärmning.

Vatten- eller luftburna system däremot medger att ett flertal olika möjligheter kan utnyttjas.

Sådana system kan värmas med s. k. elpatron eller elkassett, med en s. k. kombinationspanna för olja, kol, torv och flis, med solvärme eller värmepump eller genom anslutning till ett kommunalt fjärrvärmesystem.

Detta var bakgrunden till formuleringen på valsedeln från linje 2, att direktverkande elvärme i ny permanentbebyggelse skall förhindras.

Elanvändningskommitténs förslag

I juni 1980 tillsattes den s. k. elanvändningskommittén (ELAK). Uppgifterna var

- att ange hur man kan använda el för att spara olja utan att därigenom låsa sig till en ökad elförbrukning i framtiden,
- att utforma förbud med vissa undantag mot direktverkande elradiatorer i viss tillkommande bebyggelse för åretruntbruk,
- att ange hur uppvärmningssystem skall utformas för att bli flexibla, dvs. helt eller delvis kunna utnyttja andra energislag än olja och el,
- att redovisa de ekonomiska konsekvenserna m. m. av förslagen.

I kommittén fanns representanter för folkpartiet, moderaterna, centerpartiet och socialdemokraterna.

ELAK föreslog i betänkandet El och olja (Ds I 1980:22) bl. a. dessa åtgärder.

1. Den kommunala energiplaneringen bör förstärkas. Kommunerna bör för olika planområden ta ställning till aktuella och framtida uppvärmningsformer. I byggnadsstadgan bör föreskrivas att plan skall åtföljas av en redogörelse för de överväganden om planområdets energiförsörjning som gjorts under planarbetet. Berörda myndigheter bör ges i uppdrag att utarbeta en handlingsplan som kommunerna kan lägga till grund för sin energiplanering.

2. Huvudparten av all byggnadsuppvärmning i förtätad bebyggelse bör ske i centraliserade system.

3. Värmecentraler för alternativbränslen och solvärme bör stödjas. Eventuella bidrag från staten bör förmedlas av kommunerna. Kommunerna skall vara beredda att ta på sig ansvaret för centrala uppvärmningssystem men sådant ansvar skall också kunna läggas på bostadsföretag och samfälligheter. Lagstiftningen på området bör ses över.

4. Vid nybyggnad och vid ändring av uppvärmningssystem i befintliga byggnader föreslog ELAK förbud mot installation av direktverkande elradiatorer från 1 januari 1982.

5. Undantag från detta förbud borde medges för särskilt uppvärmningssnåla byggnader. Detta förutsätter åtgärder för energihushållning som är mera omfattande än vad som krävs enligt Svensk byggnorm (SBN 75). Förutsättningarna för undantaget skall i ett första steg kunna uppfyllas med nu känd teknik.

Byggnad bör få värmas med direktverkande elradiatorer om behovet av elenergi för radiatorer och tappvarmvatten minskas genom olika åtgärder. Minskningen bör motsvara minst 40 % av energibehovet för radiatorerna jämfört med om byggnaden varit utförd enligt minimikraven på värmeisolering och luftomsättning i SBN 75.

I ett andra steg bör reglerna skärpas, ansåg ELAK. Härigenom uppnås ett

starkt incitament till vidare utveckling mot alltmer uppvärmningssnåla byggnader. Reduktionens storlek borde prövas mot bakgrund av den kunskap som föreligger vid mitten av 1980-talet och det samhällsekonomiskt optimala. ELAK ansåg emellertid att reduktionen bör bli betydande i förhållande till normkravet.

Utredningen menade att ett riktmärke för andra steget bör vara en minskning med 70 % från SBN 75.

ELAK föreslog att de skärpta kraven införs år 1986.

Man ville också göra vissa undantag från förbudet. Tillfälliga byggnader, exempelvis arbetsbodarna, och byggnader som värms upptillfälligt, exempelvis flertalet fritidshus och vissa samlingslokaler, bör inte omfattas, ansåg man. Vidare föreslogs undantag för tillverkningslokaler inom industrin, jordbruket och trädgårdsnäringen, för vissa kulturhistoriskt värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt i övrigt i sådana fall där ett förbud framstår som uppenbart orimligt.

6. ELAK ansåg att byggnadsnämnden har kompetens att avgöra när undantag från förbudet mot direktverkande elvärme med elradiatorer skall medges. Prövningen bör bindas till hanteringen av byggnadslovsärendet.

7. I nyttillkommande småhus som skall värmas med vattenburen el bör sådana förberedelser göras att skorsten senare kan installeras och utrymme ordnas för uppvärmningskomponenter, exempelvis panna och bränsleföråld.

I byggnader som kan få dispens från förbudet mot direktverkande elradiatorer bör möjligheterna att senare införa ett inre distributionssystem för värme förberedas. Detta bör ske vid planeringen och detaljutförandet av byggnaden. Det bör tillses att det på tomtmark finns utrymme för nödvändiga alternativa anordningar för uppvärmning.

Vid ombyggnad av befintliga byggnader medför kraven att skorsten, bränsleutrymme m. m. normalt skall bibehållas.

8. Resurser bör satsas på utveckling av lämplig teknik för att vatten- eller luftburet distributionsystem vid behov skall kunna installeras i hus som byggts med direktverkande elradiatorer.

9. Tillkommande vattenburna system bör dimensioneras för lågtemperatur. Den nuvarande temperaturen i radiatorerna, "80-60", bör sänkas till "60-40". Härigenom underlättas utnyttjandet av direkt solvärme, spillvärme och värmepumpar, menade ELAK.

10. Byggnadslov skall krävas för att man i befintlig byggnad skall få väsentligt ändra eller införa helt nytt uppvärmningssystem.

11. Anskaffning av oljetank och installation av oljebrännare bör inte få räknas in i låneunderlaget för statliga lån till bostadsbyggande.

12. För installation av villapannor som kan eldas med olja bör krävas att pannan är förberedd för användning av elenergi.

13. Hushållsapparater och anordningar för belysning och varmvattenberedning tar en betydande del av energiförbrukningen i anspråk. Normer och

belåningsregler bör utformas så att de stimulerar till energisnålhet.

14. Lån och bidrag bör användas för att en samhällsekonomiskt riktig konvertering skall bli meningsfull också för innehavare av oljepannor.

Lån bör därför beviljas för installation av elpatron, elkassett och varmvattenberedare samt för kostnader för byte av oljepanna till panna för andra bränslen. Pannbyte till kombinationspanna bör stimuleras genom bidrag om förslagsvis högst 3 000 kr., beräknat på restvärdet av den befintliga oljepannan. Installation av kombinationspanna bör också stimuleras genom förmånligare lån.

Energisparlån skall kunna förenas med villkor om konvertering till el med elpatron eller motsvarande.

ELAK bedömde sammanfattningsvis att de åtgärder för konvertering från olja till el som föreslogs skulle kunna resultera i en minskad förbrukning av olja, i storleksordningen 1,6–1,8 miljoner m³ år 1990. Detta mål skulle nås genom en ökad användning av el för uppvärmning av storleksordningen 14–15 TWh.

Regeringens förslag

Regeringens proposition skiljer sig på väsentliga punkter från ELAK:s förslag. Det gäller t. ex. följande:

- Ikraftträdandet förskjuts ett år till den 1 januari 1983.
- Undantagen utvidgas till att bl. a. gälla fritidshus som utnyttjas stadigvarande (bl. a. andelshus och uthyrningshus i anslutning till fjällanläggningar), flerbostadshus, arbetslokaler som kontor och industrier, undervisningslokaler, vårdlokaler inkl. barndaghem, samlingslokaler m. m.
- Regeringen avvisar principbeslut om att kraven på energisnåla hus senare skall skärpas. ELAK ansåg att ett riktmärke för detta andra steg borde vara en minskning med 70 % av energibehovet för radiatorerna. De skärpta kraven borde enligt ELAK införas 1986.
- Regeringen föreslår inga åtgärder för att stimulera medborgarna till energisnålare hushållsutrustning och belysning. Detta drar ca 5 000 kWh el per bostad och år, exkl. varmvatten och värme. Ett års nettotillskott av denna utrustning i bostäderna motsvarar således 3 000 industriarbetsplatser.

Om äldre utrustning kan förbättras eller bytas ut över en 20-årsperiod i hela beståndet av 3,6 miljoner bostäder, så att de nya utrustningarna drar 30 % mindre el, frigörs el för 100 000 nya arbetsplatser.

- Regeringen försämrar allvarligt kommunernas möjligheter till en konkret energiplanering. Bl. a. avstyrks ELAK:s förslag om byggnadslov vid inrättande av nytt eller en mera väsentlig ändring av uppvärmningssystemet.

Föredragande statsrådet skriver:

Jag vill anmärka att syftet med detta inte är att det skall öppnas någon möjlighet att styra valet av uppvärmningssätt.

Klarare kan inte regeringens passivitet uttryckas. Den kärnkraftsavveckling som svenska folket har beslutat om kräver helt andra styrmedel än den nuvarande regeringen har lyckats föreslå. De fria marknadskrafterna kommer inte att avveckla kärnkraften.

Regeringen tar inte ställning till det s. k. andra steget. Därmed försämrar bl. a. elindustrins möjligheter till en planerad omställning. Det första steget (40 %) kan med utnyttjande av känd teknik för hushållning, solvärme m. m. uppnås av de allra flesta framtida bostäder. Vidare utvidgas antalet undtagna hus- och bostadskategorier avsevärt.

Regeringen tar också ifrån kommunerna möjligheterna till en kraftfull energipolitisk planering.

Sammanfattningsvis innebär regeringsförslaget att undantagen från förbuden blir av sådan omfattning och karaktär, att de allra flesta bostäder och lokaler i framtiden kommer att kunna använda direktverkande el. Därigenom minskar den energipolitiska handlingsfriheten avsevärt.

Däremot föreslår regeringen inga undantag av sociala skäl för t. ex. äldre och handikappade, vars behov av ett enkelt uppvärmningssystem är större än för andra medborgare.

Regeringens förändringar i förhållande till ELAK är anmärkningsvärda, inte minst med tanke på den reservation till förmån för en skärpning av ELAK:s förslag som fanns från centerpartiets ledamot i utredningen.

Regeringen lämnar på de allra flesta punkter inga motiv för sina förändrade ställningstaganden i förhållande till ELAK:s förslag. Remissinstansernas synpunkter kommenteras endast flyktigt. Därigenom saknas också ett tillfredsställande beslutsunderlag.

Det kan inte accepteras att regeringen på detta sätt avvisar flera viktiga förslag från ELAK med syfte att öka den energipolitiska handlingsfriheten utan att presentera några alternativa lösningar eller ens motivera förändringarna.

En viktig uppgift för den kommission vi krävde ovan blir därför att noggrant studera ELAK:s förslag och försöka skapa en bred politisk majoritet för lösningar som ökar den energipolitiska handlingsfriheten och leder till att kärnkraften kan avvecklas.

För att underlätta kommissionens arbete avstår vi ifrån yrkanden i denna del.

En ny elpolitik – ett villkor för kärnkraftens avveckling

Regeringen presenterar inte heller i föreliggande proposition sin syn på den framtida elpolitiken. Samtidigt urholkar man kraftigt de förslag som

ELAK har presenterat. I vår motion 1980/81:1976 med anledning av regeringens proposition 1980/81:90 om riktlinjer för energipolitiken skrev vi:

Kärnkraftens avveckling förutsätter en förändrad syn på elpolitiken. Det är anmärkningsvärt att regeringen i propositionen inte ens försöker presentera en skiss till elbalans för tiden efter 1990.

Över huvud taget behandlas tiden efter 1990 mycket summariskt i regeringens proposition. Det är olyckligt. Ett av de långsiktiga målen – avveckling av kärnkraften senast år 2010 – måste följas av mer detaljerade beskrivningar av vägarna att nå målet. En förutsättning för att målet skall nås är en i förhållande till regeringens skrivningar drastiskt förändrad syn på elpolitiken.

Propositionen beskriver den framtida elförbrukningens ökningstakt enligt konsekvensutredningens prognoser. Vattenfalls beräkningar, att en ökning av elförbrukningen om 2 procent per år under 1990-talet kan förväntas, redovisas utan kommentarer.

Avsaknaden av synpunkter på 1990-talets elbalans är den fråga som allvarligast ifrågasätter regeringens vilja och förmåga att avveckla kärnkraften i linje med folkomröstningens resultat och riksdagens tidigare beslut. Om regeringen inte snarast presenterar en genomtänkt syn på elförsörjningen och ger direktiv bl. a. till Vattenfall och kommuner om denna, finns en allvarlig risk att 1990-talets beslutsfattare kommer att ställas inför valet mellan och massiv utbyggnad av kolbaserad kondenskraft och bibehållande av en fortsatt utbyggnad av kärnkraften.

Energiförsörjningen måste planeras i ett långt perspektiv. Det tar bortåt tio år att planera och bygga större energianläggningar. Föreställningar om 90-talet påverkar därför redan nu den politiska planeringen.

Brist på klara direktiv leder till att bl. a. kraftföretagen och olika kommuner planerar en framtid med en alltför hög elförbrukning. Många människor sysselsätts med projekt som blir obehövliga vid en förändrad elpolitik, i linje med folkomröstningens resultat.

En vagt antydd elpolitik kan också leda till ett energisystem av helt annat slag än det som anges som det långsiktiga målet, ett system baserat på uthålliga, helst inhemska och förnybara energikällor med minsta möjliga miljöpåverkan.

En fortsatt utbyggnad av elproduktionen utöver den nivå som uppnås när kärnkraftsprogrammet tagits i bruk måste i huvudsak motiveras med en fortsatt utbyggnad av elvärmen.

Effekten av en stor elproduktion, baserad på bränslen, blir dessutom en mycket stor värmeproduktion.

Denna värmeproduktion kommer i själva verket tillsammans med den elkraft som måste användas för uppvärmning för att över huvud taget motivera elproduktion i den förutsedda omfattningen att i stort sett räcka till för uppvärmning av hela den svenska bebyggelsen. Avgörande för värmeutnyttjandet blir emellertid utbyggnaden av fjärrvärmenäten och den del av dessa som kan användas i kraftvärmeproduktion. De kraftvärmeverk som enligt regeringen skall svara för det huvudsakliga framtida tillskottet av el kommer bara att kunna svara för 20–30 TWh el. Resten kommer att produceras i kondenskraftverk med ytterst lågt utnyttjande av det använda bränslet. Det bör i sammanhanget observeras att en framtida metanolproduktion också kommer att lämna ett överskott av spillvärme som måste

utnyttjas för uppvärmning av bebyggelsen. Möjligheten till rationell elproduktion i kraftvärmeverk krymper då ytterligare.

Resultatet blir ändå på sikt att huvuddelen av den svenska bebyggelsen kommer att värmas genom utnyttjande av importerade eller inhemska bränslen. Direkt eller indirekt solenergi, t. ex. distribuerad via värmepumpar, får liten plats i den svenska värmeförsörjningen.

För att tillgodose det stora behovet av bränsle till uppvärmningen måste ett val ske mellan importerat kol eller inhemska bränslen. En alltför stor ökning av kolberoendet bör avvisas av bl. a. miljöskäl och ekonomiska skäl. Kålet kommer troligen också att stiga i pris. Och en ökad import innebär fortsatta allvarliga påfrestningar på den svenska bytesbalansen.

I en värmeförsörjning med liten användning av solenergi uppstår då ett stort behov av inhemska bränslen som t. ex. flis och annan skogsenergi. Kollisionen med skogsindustrins behov av råvara blir onödigt stor. Skulle dessutom någon mer omfattande elproduktion ske i kondenskraftverk som också utnyttjar skogsråvara är skogsindustrins existens direkt hotad.

Sammanfattningsvis innebär regeringens oklarhet om framtidens elanvändningspolitik:

- Avvecklingen av kärnkraften försvåras.
- Utvecklingen mot uthålliga, helst inhemska och förnybara energikällor motverkas.
- Det finns en allvarlig risk för att energitillgångarna kommer att utnyttjas orationellt i kondensanläggningar med dålig teknik. Detta leder också till ökad miljöbelastning.
- På sikt måste samhället göra ett val mellan en stor och dyr kolimport eller en alltför kraftig avverkning av den svenska skogen med åtföljande problem för den svenska skogsindustrin.

Regeringens proposition om riktlinjer för energisparverksamheten i byggnader m. m. förstärker våra farhågor inför framtiden.

Vi krävde i motion 1980/81:1976 att regeringen snarast inför riksdagen borde presentera riktlinjer för 1990-talets *el användnings- och elproduktionspolitik*. Det framstår nu helt tydligt att regeringen på egen hand inte har förutsättningar för detta.

Därför finns behov av en särskild kommission.

Kommissionen bör vidare överväga och eventuellt lämna förslag om en förändring av eltaxorna, så att det redan existerande elsystemet kan utnyttjas optimalt. Därigenom kan vissa effektutbyggnader undvikas.

I en bilaga till ELAK redovisas ett förslag till flexibelt tariffsystem för el som skulle kunna medverka till att kärnkraftsavvecklingen underlättas. Det är naturligt att kommissionen noga överväger detta förslag.

Det är angeläget att kommissionen också prövar de förslag till skärpt hushållning med el som bl. a. presenterades av den s. k. linje 3 i folkomröstningskampanjen om kärnkraften, men som inte behandlas i regeringens proposition. Det gäller t. ex. möjligheterna att skärpa hushållningen med el inom industrin genom t. ex. användning av varvtalsregulatorer, förändrade processer m. m.

Energihushållning

Regeringen lämnar också förslag med anledning av betänkandet Program för energihushållning i befintlig bebyggelse (SOU 1980:43) från den s. k. energihushållningsdelegationen.

Enligt socialdemokraternas uppfattning är en effektiv energihushållning en av de viktigaste vägarna för vårt land att komma bort från det alltför stora oljeberoendet och energikrisens verkningar.

Därför innebar redan 1975 års energipolitiska beslut en kraftig satsning på energihushållning bl. a. i bostäder, lokaler och industrier. Den socialdemokratiska regeringen gav den 19 augusti 1976 planverket i uppdrag att komma med förslag om hur *energihushållningen i bostäder* ständigt kunde förbättras. Det är väsentligt att nya erfarenheter ständigt tas till vara, så att knappa ekonomiska resurser kan användas där de får störst effekt.

Vi socialdemokrater har vid skilda tillfällen hävdat i riksdagen att den första borgerliga regeringens förslag om *energihushållning i bebyggelsen* (den s. k. sparplanen) skulle kunna innebära svårigheter att uppnå ambitionerna i 1975 års energipolitiska beslut, bl. a. på grund av att ekonomiska resurser satsades på projekt med dålig spareffekt.

Vi har också hävdat att effekterna av tidigare genomförda åtgärder skulle utvärderas, *innan* man bestämde sig för den långsiktiga inriktningen. Först i maj 1978 gav regeringen bostadsstyrelsen i uppdrag att göra en utvärdering av energisparstöds effekter.

Denna utvärdering – presenterad på våren 1979 – bekräftade de socialdemokratiska farhågorna. De borgerliga regeringarna har slösat med allmänna medel och i onödan förvärrat den ekonomiska krisen. De åtgärder som vidtagits var inte effektiva ur energihushållningssynpunkt.

Under budgetåret 1977/78 t.ex. betalades energisparstöd, med en sammanlagd godkänd kostnad av 990 milj. kr. Trepartiregeringen tillät i och med den s. k. sparplanen från våren 1977 att man också fick energisparstöd för byte av fasadskikt. Under budgetåret 1977/78 gick hela 265 milj. kr. till dessa arbeten. De ger ingen som helst energibesparing, konstaterade bostadsstyrelsen i sin utvärdering. Åtgärderna vidtogs dessutom ofta i samband med en utbyggnad som krävde ytterligare energi.

Utvändig isolering av ytterväggar, inkl. utbyte av fasadskikt, kostade sammanlagt ca 540 milj. kr. under samma budgetår. Åtgärderna har enligt rapporten en mycket ringa spareffekt.

Däremot är det helt klart att huset stiger kraftigt i värde, när fasaden renoveras, ofta i samband med en tillbyggnad som kräver ytterligare energi. Ca 70 % av stödet tillföll småhusägarna. Därmed har stödet bidragit till en inte oväsentlig omfördelning till småhusägarnas förmån.

Energisparstödet till bebyggelsen skall nu enligt regeringen få en förändrad inriktning.

Detta hälsar vi med tillfredsställelse.

Vi delar också uppfattningen att energisparmålet bör höjas i enlighet med regeringens förslag. Riktpunkten bör vara en minskning av den årliga energianvändningen i byggnadsbeståndet med ca 48 TWh brutto. Den helt dominerande delen av detta bör sparas före utgången av 1988.

Vi vill dock starkt framhålla att denna höjning av ambitionerna kommer att kräva nya medel för att minska energiförbrukningen. Vi återkommer till detta.

Samordnad planering

Kraven på skärpt hushållning med energi kan inte tillgodoses endast genom sparåtgärder i traditionell mening utan måste få påverka samhällsutbyggnaden i flera avseenden. Det är nödvändigt att bedömningar även av energihushållningen utgår från *de energipolitiska åtgärderna och att besluten samordnas* med och inordnas i de åtgärder på övriga områden som leder fram till det samhälle vi vill skapa – ett samhälle präglad av gemenskap och omtanke, av ansvarsfull hushållning med resurser som mark och vatten, energi och råvaror.

Enligt vår mening har de senaste årens insatser för hushållning med energi i befintlig bebyggelse utformats alltför snävt och sektorsinriktat och inte satts in i detta större sammanhang. Vi har vid upprepade tillfällen i partimotioner om bostadspolitik och energipolitiken, trafikpolitiken och miljöpolitiken lagt fram förslag om hur den utveckling vi vill ha skall främjas.

En samhällsplanering som också tar hänsyn till behovet av energihushållning är nödvändig. Energianvändning, bostadspolitik och samhällsplanering är starkt beroende av varandra. En onödigt utspridd bebyggelse och en alltför utspridd struktur av orter utan egen arbetsmarknad är energikrävande i sig. När avstånden mellan bostäder, arbetsplatser och servicecentra ökar, blir resorna längre och mer energikrävande. Den kollektiva trafiken får också allt svårare att hävda sig som ett attraktivt alternativ till privatbilismen vid en utglesning av bebyggelsen.

Den samhällsekonomiska situationen och problemen på bostadsmarknaden motiverar också en strävan mot mindre dyrbara bebyggelser och försörjningssystem. Bl. a. bör större satsningar göras på goda flerbostadshus med ökad andel gemensamma anordningar i stället för utspridd, dyrbar småhusbebyggelse.

En effektiv energihushållning förutsätter sålunda en helhetssyn och en samordning av åtgärder inom samhällsplanering, bostadsplanering och trafikpolitik. Möjligheterna att införa nya energikällor, som t. ex. solvärme för uppvärmning, och att utnyttja spillvärme från industrier och kraftanläggningar förutsätter också denna helhetssyn.

Åtgärderna för en skärpt energihushållning och införandet av nya energikällor bör av flera skäl samordnas med åtgärder för att även i andra avseenden förbättra bebyggelsemiljöerna, skapa bättre boendemiljöer,

dikappanpassning, trafiksanering, bebyggelsesanering och kulturminnesvård.

Ökat kommunalt ansvar

Denna helhetssyn på energihushållningen som vi redovisat i det föregående förutsätter ett ökat kommunalt ansvar. Endast genom en utvidgad kommunal energiplanering kan åtgärder inom samhällsplanering, bostadspolitik och trafikförsörjning samordnas. Då kan gjorda investeringar utnyttjas, och man kan ta hänsyn till lokala förutsättningar.

Om samhällets resurser skall utnyttjas effektivt måste i första hand de åtgärder som ger bäst spareffekt komma till stånd. Det gäller också möjligheten att utnyttja spillvärme för uppvärmningsändamål. På vissa platser kan detta vara ett gott alternativ till investeringar för energihushållning i bostäder och lokaler. På sikt kan också solvärme användas i fjärrvärmesystemen.

Kommunernas energiplanering bör ha till syfte att kartlägga vilka områden och byggnader som i första hand bör komma i fråga för energisparande åtgärder. Det är naturligt att också samordna de åtgärderna med andra insatser som rör bebyggelsen, t. ex. planer för bostadssanering, stadsförnyelse och kulturminnesvård.

Genom en bättre samordning mellan den kommunala energiplaneringen och lokaliseringen av industrier kan också möjligheterna att utnyttja spillvärme öka.

Energiushållningsdelegationens förslag – och regeringens behandling

Förslagen från energihushållningsdelegationen anslöt till viss del till de principiella synpunkter på energihushållningen som vi har redogjort för ovan. Men regeringens proposition innebär att nästan samtliga styrmedel för en bättre hushållning avvisas.

Delegationen föreslog bl. a. att krav på besiktning och rådgivning skulle ställas som villkor för erhållande av energisparlån till bostadshus. Detta avvisas av regeringen.

I vår motion 1979/80:2056 skrev vi:

Om den effektivare energihushållningen skall kunna bli verklighet måste kommunerna få rätten att göra en besiktning och inspektion av byggnadernas energihushållning. Det är en förutsättning för att kommunerna skall kunna göra en bedömning av var de effektivaste åtgärderna kan sättas in. För det andra måste kommunerna få det avgörande inflytandet över energisparstödets användning. Då kan kommunen efter kartläggning styra stödet till de områden och byggnader där det ger bäst effekt.

Regeringen ställde sig också positiv till denna ordning i proposition 1978/79:115.

Energihushållningsdelegationen föreslog att frågan om en energihushållningslag bör utredas. En sådan lag skulle enligt delegationen syfta till att kommunens skyldigheter och befogenheter inom energiområdet ökades och preciserades.

I avvecklingsplanen från linje 2 sades också:

En särskild energihushållningslag som anger ramarna för hushållningen införs.

Samtliga framförda förslag för att stärka kommunernas befogenheter avvisas. Därmed försvinner ett av de allra viktigaste instrumenten för att skärpa samhällets energihushållning och underlätta utvecklingen av framtidens energiförsörjning.

Det är speciellt anmärkningsvärt att regeringen har denna avvisande hållning, trots att man skriver i propositionen:

Det finns tecken som tyder på att energisparverksamheten inte ökar i tillräcklig takt.

Samtidigt vill regeringen höja ambitionerna i energisparverksamheten. Detta är en anmärkningsvärd motsättning.

Slutsatsen av regeringens proposition blir att denna inte kan lägga någon grund till en effektivare hushållning och utveckling av nya alternativ. Den av oss krävda parlamentariska kommissionen bör därför göra en snabb och förutsättningslös genomgång av bl. a. förslagen från delegationen för energihushållning och försöka skapa en parlamentarisk majoritet för ett samordnat åtgärdsprogram som kan skärpa hushållningen med energi inom olika samhällsområden.

Kommissionen bör självfallet vara oförhindrad att också ta andra initiativ på energihushållningens område.

Vi avstår också i denna del från yrkanden för att markera att kommissionen bör kunna starta arbetet utan alltför bundna direktiv.

Sammanfattning

En bred politisk majoritet måste skapas för åtgärder som kan bidra till att folkomröstningsresultatet om kärnkraften förverkligas.

Vi har därför i denna motion krävt att en parlamentarisk kommission tillsätts med uppgift att skyndsamt lägga fram förslag till sådana åtgärder.

Ett flertal utredningar har belyst olika delar av energiområdet. Kommissionens uppgift skall således inte vara att starta nya omfattande utredningsarbeten. I stället skall kommissionen försöka att snabbt skapa en bred majoritet omkring det samlade program som krävs för att förverkliga folkomröstningens resultat.

En av kommissionens viktigaste uppgifter blir att lämna förslag om en elanvändnings- och elproduktionspolitik för framtiden. I det arbetet är

självfallet den s. k. elanvändningskommitténs (E.L.A.K.) betänkande en viktig utgångspunkt.

Vidare bör kommissionen göra en genomgång av förslagen från delegaten för energihushållning i bebyggelsen och försöka skapa en bred majoritet för åtgärder som kan skärpa hushållningen med energi inom olika samhällsområden. Hushållning med olja och elkraft är självfallet speciellt viktig.

Avvecklingsplanen från linje 2 är också en viktig utgångspunkt för kommissionens arbete.

Kommissionen bör i övrigt vara oförhindrad att behandla olika förslag som har framförts i riksdagen och i den allmänna debatten och som kan medverka till att kärnkraften avvecklas, hushållningen skärps, nya energikällor utvecklas och oljeberoendet minskar.

I detta sammanhang är de skilda rapporterna från oljeersättningsdelegationen av speciellt intresse.

Likasa bör kommissionen se över existerande lagstiftning och i olika sammanhang föreslagen ny lagstiftning som berör samhällets – och särskilt kommunernas – möjligheter att påverka utvecklingen.

Hemställan

Med hänvisning till vad som anförts hemställer vi

att riksdagen begär hos regeringen att denna skyndsamt tillsätter en *parlamentarisk kommission* med huvudsakliga uppgifter att skyndsamt föreslå åtgärder som möjliggöra kärnkraftsavveckling enligt folkomröstningsresultatet och enligt riksdagens principbeslut på våren 1980 (NU 1979/80:70).

Stockholm den 25 mars 1981

OLOF PALME (s)

CURT BOSTRÖM (s)

INGVAR CARLSSON (s)

HANS GUSTAFSSON (s)

LILLY HANSSON (s)

LENA HJELM-WALLÉN (s)

PAUL JANSSON (s)

GÖRAN KARLSSON (s)

VALTER KRISTENSON (s)

MAJ-LIS LANDBERG (s)

ESSEN LINDAHL (s)

LISA MATTSO (s)

THAGE PETERSON (s)

ANNA-GRETA SKANTZ (s)

INGVAR SVANBERG (s)

LARS ULANDER (s)

OLLE WESTBERG (s)

i Hofors

